

Татјана Поповић¹

МОЦАРТ И MOZART... LUSTER... LUSTIK... ИРЕНЕ ПОПОВИЋ²

САЖЕТАК: Ауторка објашњава природу интересовања Ирене Поповић за Салцбург и Моцарта, као и њене одлуке да напише оперу на тему о Моцарту. Након разматрања Моцарта као једног од главних „извозних производа“ Аустрије, Татјана Поповић презентује објективистичку дистанцу младе савремене композиторке према, од ње више од два века, удаљеном композитору. Основу за аргументацију проналази у текстовима који сачињавају оперу *Mozart...Luster...Lustik*.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: опера, женско стваралаштво, постмодерна, вишејезичност, комерцијализација уметности, деконструкција, Дерида.

Уводна посматрања

Узимајући у обзир савремена дела младих композитора, не можемо порећи да је свако дело на свој начин интересантан примерак музике постмодерне. С обзиром на то да остварења новијег датума има много, а да су у музици претходних година, деценија, па и читавих епоха истражена бројна поља музичког изражавања, на савременој сцени музичка остварења морају пронаћи свој пут до јавности на нов, публици и потенцијалним покровитељима интересантан начин, али и тако да буду одржива и после премијере, то јест, да не падну у заборав после првих аплауза.

Идући овом линијом, аутори млађих генерација, неспутани ограничењима било које врсте, истражују све њима занимљиве музичке садржаје из историје музике те их на себи својствен начин интегришу у своја музичка остварења. Ови поступци нису данас необични, као што нису били ни последњих деценија ХХ века, чему посебно погодују и велике могућности интернационалних студија, студентских размена, као и, из године у годину све већи, приступ интернету и све шири спектар могућности које он пружа. Међу њима је и доступност информација о разноврсним уметничким збивањима почев од ХХ века, која омогућује млађим композиторским генерацијама да следе идеје својих колега из области музичке, али и неке друге уметности.

Једна од представница тог млађег композиторског нараштаја је и Ирена Поповић.³ Дипломирала је у класи Хофман–Ерић делом за симфонијски оркестар под називом *Змијски цар који је појео слона*.⁴ Ирена Поповић⁵ је, после завршених основних студија у Београду и

¹ 8sagittarius8@gmail.com

² Семинарски рад писан у оквиру предмета Национална историја музике 2 под менторством ред. проф. др Мирјане Веселиновић–Хофман, школске 2010/2011. године.

³ Композиторка је рођена 1974. године у Ћуприји, где је и завршила нижу музичку школу *Душан Сковран*, а средњу музичку школу, тачније теоријски одсек, завршила је у школи *Јосип Славенски* у Београду.

⁴ Комплетнији биографски подаци Ирене Поповић биће дати у наредним редовима и поглављима.

⁵ Удато презиме је Драговић, мада је задржала своје презиме приликом јавних наступа и интервјуа ради лакшег препознавања.

бројних написаних и изведених дела, имала жељу да заврши магистарске студије у Салцбургу, на универзитету *Mozarteum*, у класи професора Рајнхарда Фебела (Reinhard Febel). Практични део студија завршила је 2006. године опером *Mozart...Luster...Lustik*⁶ чија се премијера одиграла у Београду, 21. децембра исте године. Још један податак доводи у везу годину премијере овог дела и Моцарта (Wolfgang Amadeus Mozart), а то је 250. годишњица рођења овог композитора, коју је пред сам крај године ауторка одлучила да обележи светском премијером свог магистарског рада.

Извођење опере *Mozart...Luster...Lustik* композиторке Ирене Поповић имало је за ауторку овог текста вишеструки значај јер је била један од учесника на премијери, тачније чланица хора, те ће у овом раду, у складу са богатством информација коју поменуто чињеница пружа, ова опера бити приказана из следећих аспеката:

- *Ирена Поповић vs. Моцарт*. У овом поглављу биће речи о композиторским интересовањима за Салцбург и Моцарта, као и о њеној одлуци да напише оперу на тему о Моцарту;
- *Моцарт vs. рекламе*. Тема овог поглавља биће Моцарт као један од главних „извозних производа“ Аустрије, између осталог и у Србију;
- *Моцарт vs. W. A. Mozart*. У овом поглављу биће презентована објективистичка дистанца младе савремене композиторке од младог, али од ње више од два века старијег композитора. То ће бити остварено уз помоћ анализе текстова који сачињавају оперу, а који могу да објасне композиторски однос према Моцарту данас.

Ирена Поповић vs. Моцарт

Мала ноћна музика ме је прогонила ноћима, али и данима...⁷

Савремени композитор обраћа се прошлости на различите начине. У XXI веку избор прошлости за обраћање је заиста позамашан, а у том чину може се наићи и на „она композиторска настојања која оживотворују нову, специфичну композиторску методологију“⁸ не толико директним оживљавањем неког од старих стилова, колико коришћењем одређених музичких парадигми у композиторској пракси.⁹ Овакав постмодернистички метод обухвата широк спектар поступака, у распону од коришћења цитата до симулације музике минулих времена.

Ирена Поповић имала је више разлога да се обрати Моцарту приликом компоновања опере *Mozart...Luster...Lustik*. Као што је поменуто у уводним напоменама, композиторка је свој магистарски рад пријавила у Салцбургу, на универзитету *Mozarteum*. Самим тим, њен живот проведени у овом граду током студија одвијао се уз свакодневно „присуство“ Моцарта. Град у коме је рођен Моцарт обилује рекламама, билбордима, скоро сваком врстом пропагирања овог генија у маркетиншке сврхе. Ирена Поповић није остала равнодушна на толике медијске појаве Моцарта. „Заправо, хтела сам да представим једну надасве људску причу о овом великану који се и дан данас смешка са разних билборда, шољица за кафу, сад већ и омота сухомеснатих производа“¹⁰

⁶ Тачније, у поднаслову дела стоји „десет комада с певањем налик опери“. Ауторкино објашњење последње речи наслова дела („лустер“ је реч која се не преводи, а има значење уређаја са више сијалица који је најчешће раскошно израђен) јесте шаливо поигравање немачким придевом *lustig*, што значи „весео“.

⁷ Цитати и информације везане за живот и рад композиторке добијени су од ње лично, а оформљени су и у виду необјављеног, али ауторизованог интервјуа који је ауторка овог текста водила са Иреном Поповић у Београду, 22. XII 2010. године.

⁸ Mirjana Veselinović–Hofman, *Fragmenti o muzičkoj postmoderni*, Novi Sad, Matica srpska, 1997, 17.

⁹ У питању је коришћење узорка, модела и узора. За више информација в. исто, 21.

¹⁰ Татјана Поповић, Разговор са Иреном Поповић, нав. дело.

Резултат ових размишљања био је јединствени музичко–сценски спектакл настао у сарадњи са ансамблом *Acrobat*¹¹ и групом *Канда, Коџа и Небојша*.¹² У том настајању учествовале су и солисткиње Гертруд Штајнкоглер-Вурцингер (*Gertraud Steinkogler-Wurzinger*) и Илеана Лужајић (обе сопрани). Као наратор појавио се глумац Дамјан Кецојевић. Ту је био и хор од десет девојака СМШ „Јосип Славенски“ у Београду, а као диригент наступила је Тијана Ковачевић, професор дириговања, хора и оркестра у поменутој школи. Редитељ дела био је Американац Џеј Шјиб (*Jay Scheib*), који је заслужан и за додатне улоге још две балерине (Исидора Станишић и Бојана Леко). Текст опере радила је група *Oh, meine liebe Constanze*. Ова група носи поднаслов „вокално културно-уметничко друштво жена у експанзији“ и негује стваралаштво жена. У контексту овог рада важно је напоменути да ово друштво жена представља групу коју је основала Ирена Поповић, а под називом *Прерађивачка индустрија музичког материјала*. Група је деловала у различитим окружењима, инсистирајући на спајању различитих видова уметничког изражавања, са тенденцијом да прерасте у „покретни музички поетски театар“. Коначно, за видео на сцени побринули су се, у сарадњи са редитељем, Игор Васиљев и Никола Љуца.

У својој сржи ова опера представља спој различитих жанрова музике и различитих видова уметничког изражавања на сцени. Почетну замисао о овом комаду с певањем¹³ Ирена Поповић је изложила својим другарицама, иначе чланицама уметничког друштва *Oh, meine liebe Constanze*, које су учествовале у писању текста за оперу. То су Маја Пелевић, Јелена Новак и Марија Караклајић. Оне су написале десетак измишљених Моцартових писама драгим особама – оцу, мајци, сестри и жени Констанци (*Constanza*). Маја Пелевић је радила текст за четири комада (број 2 */Dear Girl/*, 4 */Dear Father/*, 5 */Dear sister/* и 8 */Mozart i luster/*), Јелена Новак за комаде број 7 (*Pesma o Mozart kuglama*) и 9 (*May I Speak to Mr. Haydn, Please?*), а Марија Караклајић је писала текстове за комаде број 3 (*Pismo usamljenosti*), 6 (*Pismo majci*) и 10 (*Pesma za kraj ili Pesma o smrti ili Tišina i ništa*). „Желела сам да посветим дело генију, али да га представим као обично људско и крхко биће“.¹⁴ Неки детаљи текстова саставни су део историје и Моцартове биографије, док су неки делови у потпуности измишљени и као плод композиторкине маште послужили су као основ за сценографска решења. Тачније, само текст првог комада опере *Als Luise...* је преузет из Моцартове соло песме, али је у потпуности промењено звучно окружење. Већ се из наслова поменутих комада опере може закључити да у опери фигурира више језика (српски, енглески и немачки). „Самим тим што је писано на више језика, дело комуницира.“¹⁵ Ови језици материјализују композиторкину иницијалну идеју о представљању интернационалне популарности Моцарта, сагледане у XXI веку.

Ипак, по ауторкиним речима, оригинална замисао дела била је потпуно другачија од оне која се одиграла на премијери. Првобитна идеја била је поставка рок опере у извођењу групе *Канда, Коџа и Небојша*.¹⁶ Требало је да ова група омузикали поменутих десет текстова на себи својствен начин, односно да стваралачки одговори на текстуалне предлошке које им је дала Ирена Поповић. Оваква замисао није реализована. *ККН* нису омузикали свих десет

¹¹ Овај ансамбл је оформљен у Салцбургу. Чине га млади музичари искусни у солистичком, камерном и оркестарском свирању. Приликом одабира дела за извођење ови музичари обраћају посебну пажњу на савремене композиторе. У саставу ансамбла налазе се флаута, бас кларинет, виолина, виолончело и клавир; гости овог ансамбла који су учествовали на премијери били су Жорж Грујић (који је свирао старе инструменте) и Иван Марјановић (ударалке).

¹² Група је настала 1991. године, а у саставу који је свирао на премијери налазе се Оливер Нектаријевић (вокал), Ненад Пејовић (гитара), Никола Новаковић (гитара), Бранислав Драговић (бас гитара), Владан Рајовић (бубњеви) и Зоран Еркман (труба).

¹³ Да би се избегле забуне, термин „копад с певањем“ у контексту анализираних опере не треба схватити као популарни жанр који је био актуелан у ранијој српској музичкој традицији, већ као композиторкин синоним за нумеру у опери, што је и назначено у поднаслову дела.

¹⁴ Према: Татјана Поповић, нав. дело.

¹⁵ Исто, 2.

¹⁶ У даљем тексту *ККН*.

текстова, већ су припремили пет песама, од којих су четири прављене на текстове из комада опере, а последња, пета, има потпуно нови текст. И управо је овакав програм изведен на премијери. У међувремену, Ирена Поповић је ангажовала ансамбл *Acrobat* и контактирала Тијану Ковачевић да диригује делом и да оформи хор од 10 девојака. Уз густ распоред проба и уз завршно реализовање свих нумера тек на генералној проби, опера је добила свој колико-толико коначан изглед за премијеру.¹⁷ Недостатак времена за увежбавање имао је за последицу измену у поставци дела, односно извесна сажимања (коришћени су текстови девет, а не свих десет комада). Такође, услед недовољне медијске обавештености шире јавности о светској премијери овог дела, и опасности од празне сале, редитељ Џеј Шајб је хтео да реализује обрнуту поставку сцене и места где би публика седела. Ипак, све је било постављено у складу са почетном замисли. Премијера је резултирала поменутиим комбинацијама класичне и рок музике, као и разноврсним уметничким дешавањима на сцени, који су се кретали од импостираног певања и савременог плеса, преко шапутања, говора, вриштања, специфичног третмана поетског текста, једења чоколаде и воћа сцени, до извештачених покрета налик на епилептичне нападе или гимнастичарске вежбе балерина и чланица хора.

Сви описани делови овог спектакла Ирене Поповић оформљују „целину независних делова“ која егзистира на сцени привлачећи пажњу публике на више начина, са више медија приказивања. Текуз максималну концентрисаност на детаље изгледа и покрета свих учесника, као и њиховог вокалног перформанса, може се ући у траг композиторкиним размишљањима која су основ за ово јединствено постмодернистичко дело.

Моцарт vs. рекламе

Волфганг Амадеус Моцарт. Једно од најпознатијих композиторских имена у историји музике, познат ученицима (музике) свих узраста, али и пролазницима поред посластичарница, музичких продавница, па чак и кладионица.

Родом из Салцбурга, Моцарт данас украшава улице овог града на више начина. Пре свега, кућа у којој је живео са својом породицом претворена је у музеј са аутентичним предметима и намештајем из XVIII века. Затим, у свим музичким продавницама, у Аустрији и шире, могу се пронаћи нотни и звучни записи свих његових дела (плоче, касете, дискови, DVD).

Моцарт је незаобилазно име и за ученике свих нивоа музичких школа. Од лаких композиција за клавир до симплификованих арија из његових опера као вежби за солфеђо, Моцарт је присутан у литератури будућих музичара већ у нижој музичкој школи. На вишим нивоима учења музике – на нивоу средње музичке школе или факултета – Моцарт је такође обавезно присутан, било у настави историје музике, било извођачких дисциплина.

Али, посебна атракција немужичке природе – нарочито за гурмане, јесу послестице назване Моцарт кугле, које се могу наћи у специјализованим продавницама слаткиша са ликом и именом овог композитора. Кугле имају карактеристичан, непоновљиви укус,¹⁸ а њихова амбалажа је једина конкретна веза са композитором.

¹⁷ У прилогу на крају рада налазе се текстови комада опере редоследом којим су извођени на премијери.

¹⁸ Рецепт за Моцарт кугле: Састојци за четири особе: 200 грама марципана, 50 грама млевених пистаћа, 70 грама нугата, 100 грама горке чоколаде за кување. Уколико се не нађе куповни нугат, може се направити од 100 грама нутеле и 60 грама млевених лешника. Припрема: поделити марципан на два дела, у један додати пистаће и измесити. Направити куглице од нугата, и мале удубљене плочице од обе врсте марципана и формирати куглице. Растопити чоколаду за кување са мало уља, уваљати готове куглице у њу и оставити да се осуше. Служити у корпицама од папира или куглице умотане у провидни целофан.

Када је реч о заступљености Моцарта на интернету, резултати по интернет претраживачима прелазе више милиона јединица, а информације које се могу добити су разнолике, као на пример биографски подаци, нотне странице скоро свих композиција, називи књига о Моцарту, и „мање или више иронични подаци у вези са Моцартовим годишњицама (...)“.¹⁹ По Корнелији Сабо-Кнотик (Cornelia Szabó–Knotik), Моцарт је касних седамдесетих и осамдесетих година XX века „васкрсао“ као поп звезда, са „уметничким именом“ Амадеус.²⁰ Тачније, на разним интернет страницама, у текстовима бројних аутора, Моцарт је престао да буде типичан композитор класицизма, и постао је оруђе за интерпретацију „трачева“ из сопственог живота, као модел за атипична тумачења биографских података који су премештени у други план, у корист комерцијализације кратког али узбудљивог живота овог композитора. Виђење Моцарта као култа генија застарело је. Последњих деценија овај култ често је окренут иронији, поготово на примеру филма *Амадеус* из 1985. године, где је генијево разметљиво понашање искоришћено као средство приказа његове величине на потпуно другачији начин од величања његових композиторских вештина.²¹ Другим речима, Моцартова популарност у филму није приказана само на основу његових музичких способности, већ и због његовог неухватљивог духа, детиње радости и жеље за раскошним и лагодним животом какав је могао да пружи XVIII век. Врсте анегдота из Моцартовог живота могу се сагледати на примеру који даје Корнелија Сабо-Кнотик: приликом удварања Алојзији Вебер (Aloysia Weber), Моцарт је имао за задатак да прича о свом животу, те је испричао анегдоту из свог детињства када је требало да пољуби царицу, Мадам Помпадур (Mme Pompadour), али га је она увредила одбивши да пристане на пољубац.²² „У највећем броју случајева анегдоте су испрва објављене као аутентичне приче које су испричали лично сведоци“, али често су у питању конструкције типа рекла-казала, објављене годинама касније од времена када су изговорене.²³

Није непотребно забележити још једно мишљење о савременој представи Моцарта, написаној у последњој деценији XX века: „Моцарт је одавно оплакан и ожаљен. Већ је опште место сваке ‘трагедије генија’ његова анонимна заједничка гробница и осујећеност да се, од тог последњег почивалишта, начини фетиш масовне паракултуре. (...) Његова генијалност ништа не значи у времену у коме може да се емитује на свих шест (или седам) канала телевизије: мало Моцарта, па мало ‘детерџента који најбоље пере и чува рубље’, па опет мало Моцарта, па ‘најсигурнија банка са стогодишњом традицијом и најповољнијом каматом’, па... Моцарт.“²⁴ Овакво запажање је само још једна потврда на који начин је Моцарт увршћен у глобалну популарну културу, у којој сви живимо.

Конечно, име Моцарт може се прочитати и у Србији на различитим објектима попут посластичарница, радњи са сувенирима, или – писано у облику *Mozzart* – кладионицама компаније *Mozzart*, чији се излазак на тржиште игара на срећу одиграо 2001. године, а интернационални статус добијен је 2006. године. До данас ова компанија има око 500 отворених уплатних места. Основни слоган ове компаније је „*Mozzart* – део твог живота“, а у циљу је привлачења муштерија понудама својих услуга.²⁵ На званичном сајту ове компаније, међутим, не постоји ниједна информација о томе да ли и каква би била веза између имена *Mozart* и *Mozzart*. Иако нема конкретних података који могу да доведу два имена у везу, ауторка

¹⁹ Више информација пронаћи у: Cornelia Szabó–Knotik, „Zu viele Noten, Mozart“, *Anecdotes, music history's conventional wisdom*, у: Marković, Tatjana and Vesna Mikić (Eds.), *(Auto)Biography as a Musicological Discourse*, The, Belgrade, Faculty of Music, 2010, 377.

²⁰ Исто, 378.

²¹ Исто, 381.

²² Више информација у: Исто, 380.

²³ Исто, 381.

²⁴ Зорица Премате, „О протејском стању музике“, *Нови звук*, Београд, СОКОЈ, 1993 (број 1), 170.

²⁵ Информације су добијене на сајту <http://www.mozzartbet.biz/sr/o-mozzartu/o-kompaniji>, приступљено 30. IV 2011. године у 16:26.

овог текста сматра да је клађење у XXI веку умногоме налик на оно како се Моцарт „коцкао“ својим животом и музичком каријером. Немогућност сталног запослења које би доносило фиксну зараду у времену када још увек не постоје слободни уметници, исконски бунт који је Моцарт осећао према свакој врсти ограничавања али и вера у себе и своје способности били су, за XVIII век, право играње на срећу.

Управо су популаризација Моцартовог имена и комерцијализација његовог лика и дела нагнали композиторку Ирену Поповић да у својих десет комада с певањем налик опери прикаже једног обичног човека, сина, брата и мужа.

Моцарт vs. W. A. Mozart

*Мени музичари дођу као страшни суд, и највећу трему имам од прве пробе, јер је то моје суочавање са оним што сам урадила.*²⁶

У претходним поглављима наговештен је однос Ирене Поповић према тексту и музици током настајања њене опере. Сама композиторка је изјавила да се није ослањала на Моцартову музику, али да се једино у увертири и неким од песама осећа „реминисценција на Моцартову фактуру (...) прозачност и чистоту“.²⁷

Можда је могуће прерано закључити да опера одаје утисак неокласичног дела, али овде није такав случај. Ауторка инсистира на томе да главну реч у овом њеном делу има репетитивност одређених делова текстуалних предложака, у виду изговарања или певања само једне речи или синтагме речи преузетих из текста. Тачније, ниједан текст од поменутих десет комада с певањем не представља стандардан либрето, нити је текст у потпуности фиксиран јер циљ није да се изговори сав текст, већ да се створи бучно аудио-визуелно догађање налик метежу на улицама градова. Експлицитан пример оваквог размишљања може се наћи у тексту песме *Dear girl*, где је текст дат само као матрица, а задатак певача је (репетитивна) импровизација одређених речи из текстуалног предлошка. Крајњи резултат јесте скоро апсурдно нагомилавање речи које се чине више као случајан спој мисли (карактеристичан, на пример, за сан или бунило, као у комадима *Писмо мајци* или *Писмо усамљености*), него да су логичан део неке песме или приче.

Омузикаљење текста урађено је на основу сличног принципа, принципа глобалне импровизације. „Професори су нас научили да не мислимо да смо велики, а тек у Аустрији сам схватила да сам мали човек који нешто мајсторише, и да не треба да очекујем превише“.²⁸ Певају солисткиње, хор, *ККН* и, у комаду под називом *Dear father*, поред свирања, вокално се укључује ансамбл *Acrobat*. Говором, шапатом, покретима тела и различитим врстама плеса баве се сви актери на сцени по не толико фиксираној кореографији, колико инсистирањем на флуидности покрета на музику која тече. Дело егзистира као низ слика у оквиру интегралне недељиве целине, иако неке од песама могу да се изводе и самостално, ван контекста опере.²⁹ Песма *Als Luise...* једина има мелодијску линију која је идентична Моцартовој, али је хармонија у потпуности нова, са контрапунктским принципом наслојавања исте мелодије у деоницама различитих инструмената ансамбла. Експресионистички набој на класичарском моделу био је замисао Поповићеве приликом компоновања музике за ову песму.³⁰

„Редитељ је имао пар сугестија везаних за драматургију, али главну реч је носила музика, односно више се инсистирало на различитим музикама и на карактерима песама“.³¹

²⁶ Речи ауторке, цитиране према: Mirjana Sretenović, *Mali čovek koji majstoriše*, <http://www.politika.rs/rubrike/Kultura/Mali-covek-koji-majstoriše.lt.html>, приступљено 27. III 2011. године у 10:36.

²⁷ Татјана Поповић, нав. дело, 2.

²⁸ Mirjana Sretenović, *Mali čovek koji majstoriše...*, нав. дело.

²⁹ Татјана Поповић, нав. дело, 3.

³⁰ Исто, 2.

³¹ Исто.

Тачније, једино је музика коју је контролисала диригенткиња била фиксирана на сцени. Пример за то је *Писмо мајци*, комад који изводе хор девојака, наратор и обе солисткиње. Сви извођачи интерпретирају одређене делове текста на начин записан у партитури, те се тако он реализује уз понеке измене у вокалној размени извођача који говоре на сцени, али је, вагнеровски речено, музика та која ствара бесконачни континуитет у времену које протиче и музика је главни ослонац при формирању сценског перформанса.

За визуелни део опере побринуо се редитељ. У сваком тренутку извођења дела сви актери били су присутни на сцени, с тим да су на супротним странама сцене били фиксирано смештени *ККН* и ансамбл *Acrobat*, а сви остали учесници били су у покрету. Посебно светло уз видео материјал обасјавало је учеснике који наступају у одређеним нумерама, док су, за то време, остали учесници мировали без светлосног наглашавања или су имали неме улоге.

Ако се узме у обзир значење текста Моцартових писама њему драгим људима, може се закључити да је композиторка хтела да прикаже брзину мисли коју је Моцарт поседовао, и које је врсте мисли записивао. Дешавања на сцени и изван ње, по редитељевој замисли а уз сарадњу са композиторком, настоје да прате те мисли на подлози музике, и комбинацијом различитих покрета и гласова, формирају коначан резултат сценографије. На пример, приликом извођења нумере о Моцарт куглама, балерине на сцени јеле су мандарине док су играле, а хор девојака је на тамном делу сцене, уз повремена поцикивања од радости, јео чоколаду.

Публика може да формира различите утиске слушајући нумере опере *Mozart... Luster... Lustik...* У погледу текста композиторка није инсистирала на семантичком нивоу, односно на разумевању изговореног. Нагомилане информације које допиру до ушију слушалаца не представљају граматички исправне реченице нити логичан развој догађаја у причи, те воде у бесмисао. То се може најбоље уочити на примеру текста комада с певањем под називом *Dear girl*, који изводе вокалне солисткиње.³² Када се сагледа текст у целини, доследни елементи за које слушалац може да се „ухвати“ да би разумео текст су поступно ређање година последње трећине XVIII века; дешавања која се везују за споменуте године приписују се Моцартовој жељи да буде у друштву неке девојке, а за коју га везују само сећања на одређене тренутке њиховог сусрета у природи. Изговорене мисли на сцени представљају само фрагменте у облику сукцесивних семантички смислених синтагми у којима се константно одвијају нове радње. Допринос узбурканим мислима представља метеж на сцени на којој су чланице хора ужурбано шетале по утврђеној линији напред–назад, непрестано мрмљајући неколико насумице одабраних речи из текста комада.

Негирањем смисла текста Ирена Поповић приближила се Деридиној (Jacques Derrida) деконструкцији које се он у својим делима дотиче по питању несемантичког третмана вербалног материјала у музици XX века, заступајући тезу о томе да језичка комуникација у самој себи носи напрслину проузроковану недискурзивном звучношћу.³³

Закључна разматрања

*Док пише музику Ирена каже да је мања од маковог зрна, и не мисли да ће ући у анале историје нити променити музичку сцену.*³⁴

Ирена Поповић је својим оперским делом покренула доста занимљивих аналитичких проблема који се могу везати за проблематику постмодерних дела и глобалне комерцијализације, коју савремени услови живота пружају. Њена замисао пренета је на оперску сцену, а „покретачки стуб“ инспирације за оперу био је Волфганг Амадеус Моцарт, тачније његова оживљена слава и популаристичка презентација последњих деценија XX века. Импровиза-

³² Текст овог комада налази се у прилозима, у редоследу извођења на премијери под бројем 2.

³³ Мирјана Веселиновић–Хофман, *Музика и деконструкција* (запис на маргинама Деридине теорије), у: Шуваковић, Мишко (ур.), *Изузетност и сапостојање*, Београд, Факултет музичке уметности, 1997, 11.

³⁴ Mirjana Sretenović, нав. дело.

ција и музика као покретач радње главне су одлике које се везују за десет комада с певањем налик опери. „Ја сам ту да радим, и да не чекам инспирацију, јер се она указује онолико колико радите. Ако се чека инспирација, то је лењост“.³⁵ Управо зато што није чекала инспирацију да „падне с неба“, композиторка је тиме што је видела Моцарта као обичног човека у нашем веку глобализације, дошла до следећих размишљања – дошла је до прага деконструкције текста у деридовском смислу. Она је, на неки начин, по речима Зорице Премате одапела стрелу ироније и у себи на време убила Моцарта,³⁶ или му се барем „одужила“ својом опером. Ово, ипак, не значи да музиколошким пером треба „убити Моцарта“, већ да увек могу да се прикажу нове, или барем другачије, интерпретације живота и рада овог композитора који је и дан-данас „мегазвезда по сопственој слици и прилици“.³⁷

ЛИТЕРАТУРА (ИЗБОР):

- Veselinović, Mirjana, *Stvaralačka prisutnost evropske avangarde u nas*, Beograd, Univerzitet umetnosti, 1983.
- Veselinović–Hofman, Mirjana, *Fragmenti o muzičkoj postmoderni*, Novi Sad, Matica srpska, 1997.
- Веселиновић–Хофман, Мирјана, „Српска музика друге половине 20. века“, у: Веселиновић–Хофман, Мирјана (ур.), *Историја српске музике*, Београд, Завод за уџбенике, 2007,
- Интернетсајт компаније *Mozzart*, <http://www.mozzartbet.biz/sr/o-mozzartu/o-kompaniji>, приступљено 30. IV 2011. у 16:26.
- Поповић, Татјана, Разговор са Иреном Поповић, вођен у Београду, 22. XII 2010. године.
- Премате, Зорица, „О протејском стању музике“, у: Веселиновић–Хофман, Мирјана (ур.), *Нови звук*, Београд, СОКОЈ, 1993 (број 1), 159–181.
- Sretenović, Mirjana, *Mali čovek koji majstoriše*, <http://www.politika.rs/rubrike/Kultura/Mali-covek-koji-majstoriše.lt.html>, приступљено 27. III 2011. 10:36.
- Szabó–Knotik, Cornelia, „Zu viele Noten, Mozart“: Anecdotes, music history’s conventional wisdom, In Marković, Tatjana and Vesna Mikić (eds.), *(Auto)Biography as a Musicological Discourse*, Belgrade, Faculty of Music, 2010, 377–386.

Tatjana Popović

MOZART AND MOZART...LUSTER...LUSTIK...BY IRENA POPOVIĆ

SUMMARY: The author has explained the nature of Irena Popović’s interest for Salzburg and Mozart, as well as her decision to write an opera on the subject of Mozart. After considering Mozart as one of the main „export product“ of Austria, Tatjana Popović presents the young contemporary composer’s objectivist distance from two centuries older composer than she is. That was achieved by the analysis of texts of the opera *Mozart...Luster...Lustig*.

KEYWORDS: opera, female creativity, postmodern, multilingualism, commercialization of art, deconstruction, Derrida.

³⁵ Исто.

³⁶ Премате, Зорица, „О протејском стању музике“, нав. дело, 171. Поменуте речи употребљене су за опис композиције *Eine kleine Trauermusik* српског композитора Милана Михајловића, али могу врло добро да послуже и у овом контексту.

³⁷ Исто, 170.

ПРИЛОГ:

Пример 1

Текстови десет комада налик певању по редоследу извођења на премијери:

Први комад

(изводи Гертруд Штајнкоглер уз пратњу ансамбла *Acrobat*)

ALS LIUSE DIE BRIEFE IHRES UNGETREUEN LIEBHABERS VERBRANNT

Erzeugt von heisser Phantasie
In einer schwärmerischen Stunde zur Welt gebrachte
geht zu Grunde, geht zu Grunde
ihr Kinder der Melancholie!

Ihr danket Flammen euer Sein,
ich geb' euch nun den Flammen wieder.
Und all' die schwärmerischen Lieder!
Denn ach! Er sang nicht mir allein.

Ihr brennet nun, und bald, ihr Lieben
ist keine Spur von euch mehr hier.

Doch ach! Der Mann, der euch geschrieben,
brennt lange noch vielleicht in mir.

КАД ЈЕ ЛУИЗА СПАЛИЛА ПИСМО СВОГ НЕВЕРНОГ ЉУБАВНИКА³⁸

Произведена из вреле фантазије
У занесењачком часу донесена на свет
Пропадају, пропадају
ваша деца меланхолије!

Захвалили сте пламену вашег постојања
ја вам сада плам опет дајем.
И све сањалачке песме!
Јер, ах! Нису само моја његова певања.

Сада горите, и брзо, ваше љубави
ниједан траг не остављају више о вама.
Али, ах! Човек, коме сте писали,
дуго још можда у мени разбуктава плам.

³⁸ Превод песме са немачког урадила је Мина Божанић.

Други комад

(текст Маја Пелевић, изводе обе солисткиње мешавином говора и певања)

DEAR GIRL

It is the year 1777 and we are going to see all the things we have never seen before but I am holding your hand and it is wet and wet and melting and you are shaking and I am trying to hold your hand but it is melting and melting and hot and this situation here is killing me and now I know this is the day in the year 1778 I found out that you are not a girl a little girl in the grass and that I am not a boy trying to take the girl on the grass for a walk and we are going and going to the woods and your hand your precious hand is still melting and do you know that in the year 1779 I know you're not a girl any more a girl in the grass and I'm not a boy trying to take the girl on the grass for a walk and this is not a fairy tale any more and the wind is making your hair cover your eyes and now you don't see me any more and do you remember in the year 1780 do you do you run can you run now can you run through the woods and can you remember the place where you were a girl in the grass and can you hurry to meet me there and can you meet me there at half past two in the year 1781 nad can you look at the sun and make your eyes go green like they used to be when you were a girl in the grass can you run run run to go get going get going get go... and meet me there in the woods in 1782 where you were a girl in the grass and I was a boy trying to take the girl on the grass for a walk and we are going to see all the things we have neevr seen before but I am holding your hand and it is melting melting melting and I see them in the year 1783 in the grass melting and if you go they will stay in the grass and melt until you come to get them in 1784 you girl in the grass if you see me will you remember that I was the boy trying to take you on the grass for a walk in 1777... do you remember now in the year 1785 do you do you are you in the year 1786 where are you in the year 1787 who are we now in the year 1788 where are you in 1789 do you do you can in 1790 run run run...

Трећи комад

(текст Марија Караклајић, изводе хор девојака, наратор и обе солисткиње – свака врста извођача изводи део текста говором, певањем или скандирањем, уз пратњу ансамбла *Acrobat*)

ПИСМО МАЈЦИ

данас сам устао касно
било је топло
и киша је ударала о прозоре
а онда опет сунце и запара и
то дрво
знаш

писао сам ти
то дрво испод мог прозора

та јасика бреза смрека
и даље голо
слушај

свуда зелено
али то дрво голо
испод мог прозора
па то је непристојно
нико није дошао да ме види
већ осам дана
та јасика бреза смрека
девојка каже платан
јуче су послали по мене
господин и госпођа б.
знаш
код њих сам се смрзавао
прошле зиме
у хладној соби за хладним клавиром
мачка ми се упишкила у крило
и било је топло
рекао сам нећу да идем
рекао сам ја сам болестан
рекао сам затворите врата навуците завесе угасите светло
што куља кроз прозор
то је непристојно
то голо дрво
ту доле испод
завукао сам се испод кревета
и покрио преко главе
само ми гуза вири
можеш ли да замислиш
ma chérie
како ми покривеном гуза вири
*ich bin von natur aus sehr sanft,
und einen senf esse ich auch gern,
besonders zu dem Rindfleisch*
девојка је ушла у собу
у жутој хаљини с капицом на глави
господину није добро?
господин је болестан
кажем
господин има главобољу зубобољу костобољу прстобољу
и глисте у стомаку
цревобољу устобољу ушобољу и дијареју
пупкобољу тужнобољу
тресобољу самобољу срцебољу
и једно морско прасе
послаћу по доктора
топле купке облози и мировање
доктор неће доћи
доктор је у опери
чека да се сврши пети чин
scheißen: das ist hart
а то дрво под прозором

та јасика бреза смрека
тај платан
нико није дошао
већ осам дана
то је непристојно
тако голо
без иједног листа
реците му да се обуче
господин жели нешто?
све остало је зелено
чаша сто и брдо у даљини
топао чај кекс са кардамомом?
наредите му да се обуче
мени је тако жуто око срце
а ваше лице је округло
а груди прћасте
слушај
не желим одавде испод кревета
dann im bette kann ich nicht schreiben
und auf mag ich nicht bleiben
хладно је
а сунце куља у собу
затворите врата навуците завесе угасите сунце
господин треба да се одмара
господин се сувише узбуђује
и уопште нерви и све то
одлазите
кажем
господин лежи већ осам дана
јер нико није дошао
јер неко није дошао
слушај
јуче сам седео на прозору
три сата бројао чворове на том дрвету
16 великих и 30 малих
па то нема смисла
толико!
иначе сам добро
лажем та chérie
нисам устао касно
нисам ни спавао
од јуче поподне
јер то дрво
па то је непристојно
Regt euch auf! Brief folgt.

Четврти комад
(текст Маја Пелевић, изводи наратор уз пратњу ансамбла *Acrobat*, где ансамбл има и говорена, певана и ономотопејска места)

DEAR FATHER

At night

I think of you
And sometimes
I try to sleep
But then you come
And you try to ask me
Ask me to play
To play the piano
But I don't have the music
It's not in my head
It's not in my hands
It's not in my room any more
And then I remember
That you said
When I was a little boy
If the music goes
You have to run after it
So I run out of my room
I am sleepy but healthy
I see two men
Hanging
In front of the cathedral
I see a woman begging
I see a man reading the newspaper
I see a child eating a candy
I see two young people laughing
I see the sky
Two rainy clouds
That look like mother and you
On the photo with the silver frame
I see my legs
I see my shoes

I see a bug
Crossing my shoe
My shoe is a bug's hill
And then I hear it
I hear the music...
I put my hat on my head
I go home
And start playing

In my head
With a silly hat on it
All the people think I'm funny

With my hat
But I don't care
Not now
Not then
Can you here me?

Пети комад
(текст Маја Пелевић, изводе обе солисткиње певањем и говором, уз пратњу ансамбла *Acrobat*, и електронске хорске гласове у позадини)

DEAR SISTER

Can I make you not die
Can I make you not go away
so you can write to me
and I can write you back
and so on and so on and so on
and while we're writing
I'm the one that wants it all
I'm the one with the desire
until it all goes away goes away away
but I want it to stay
until
so it can be here
next to me
in my mind
and in your hands
your precious hands...

Шести комад
(текст Марија Караклајић, изводе Илеана Лужајић, наратор, уз пратњу ансамбла *Acrobat*)

ПИСМО УСАМЉЕНОСТИ

опет ми не верујеш
кад ти кажем да сам добро мајко
изашла ми је бубуљица
на левом увету

и оџачар ми је јуче
упао кроз димњак
сав бео од снега
срећа срећа

викали су сви
а он се ујео за лакат
и сео на сто
чиста меланхолија!
било је тако досадно
на том балу

напудрани носеви
крештаве лепезе
два корака лево
један окрет десно
и стој
ваша рука
господине моцарт
ипак мало ниско
имам веште прсте
мислите
па јесте
то сви кажу
још од моје пете
ах тако сте шаљиви господине моцарт
а ви не бисте мало у шетњу?
по снегу на месечини?
господине моцарт
па ја мислим у случају ако онда
и онда смо изашли
и онда тако
spatzieren gegangen
gegengen, gegiren,
gegoren, gedungen
госпођице су овде тако бледе
и ох! тако чедне
снег до браде
а унутра бал
и сјај!
и светла!
и разговори међу господом
колико треба путника у балону
од тачке а до тачке бе
ако грми ако сева
пржи сунце лете жабе
расте трава
ако магла ако мраз
ако патке ако беба
цичи виче пева пишти

ако путника поједе крава укаки комарац
ако упадне слон у балон
једна овца
два дрвета и три брега
је ли то чувени виртуоз
пустите мене ближе
имам ли част с господином моцартом
*O nein, ich nenne mich Trazom,
ich habe auch einen Brief an Sie.*
онда су донели пунч
ја сам загнурио главу у снег
један колут напред
два колута назад
и стој
contredanse!
па ви сте од снега господине моцарт
даме ми чисте фрак
trés charmant господине моцарт
а и музика вам је фина
о да тако фина тако проста
dass es ein fiacre nachsingen könnte
мајко
данас нисам никуд излазио
из ината
јер ако путник пре поласка поједе шницлу
а по доласку блитву са кромпиром
чиста меланхолија!
овде је тако досадно
и уво ме сврби
а оџачар ми није донео ништа

Седми комад

(текст Јелена Новак, изводе Гертруд Штајнкоглер, хор девојака који вришти у позадини, уз пратњу ансамбла *Acrobat*)

ПЕСМА О МОЦАРТ КУГЛАМА

Mozartkugeln

200 g Nougat (Nuss – Nougat - Masse)
200 g Marzipan – Rohmasse
2 EL Kirschwasser
10 g Pistazien, fein gehackte
125 g Puderzucker, gesiebter
100 g Kuvertüre

Die kalte Nuss – Nougat – Masse in Würfel (ca. 1" x 1" cm) schneiden, zu Kugeln formen, kalt stellen.

Marzipan – Rohmasse geschmeidig rühren, Kirschwasser und feingehackte Pistazien hinzufügen.

Puderzucker unterkneten.

Marzipanmasse zu einer etwa 2 cm dicken Rolle formen.

In so viele Stücke schneiden, wie Kugeln vorhanden sind.

Die Marzipanstücke auf einer mit Puderzucker bestäubten

Tischplatte flach auseinander drücken.

Die Nougatkugeln drauf legen.

Die Marzipanmasse zusammenschlagen, an den Rändern gut andrücken, zu Kugeln formen.

In Kuvertüre tauchen.

Schwierigkeitsgrad: normal

Brennwert p. P.: keine Angabe

Zubereitungszeit: ca. 40 Minuten

Моцарт кугле³⁹

200 гр нугата (нугат маса од ораха)

200 гр марципана – сирова маса

2 децилитра воде од трешње

10 гр пистаћа, добро уситњених

125 гр шећера у праху, просејаног

100 гр чоколаде

Хладну нугат масу од ораха исећи у коцке (димензија око 1,5 x 1,5 центиметар), формирати кугле, оставити на хладном.

Сирову масу од марципана мешати да постане еластична, додати воду од трешње и уситњене пистаће.

Месити над прах-шећером.

Обликовати масу од марципана у једва два центиметра дебелу ролну.

Затим исећи доста комада који ће постати кугле.

Комаде од марципана посути прах-шећером.

Одвојено их стискати плитким тањиром.

На то положити нугат-кугле.

Масу од марципана изударати и добро испритискати по ивицама те формирати кугле.

Умочити у чоколаду.

Степен тешкоће: нормалан.

Кондензација: није наведено.

Време припреме: око 40 минута.

³⁹ Превод песме са немачког урадила је Мина Божанић.

Осми комад

(текст Јелена Новак, изводе обе солисткиње, уз пратњу ансамбла *Acrobat*, чији чланови имају и говорене делове текста)

MAY I SPEAK TO MR. HAYDN, PLEASE?

M: Hallo, may I speak to Mr. Haydn, please?

H: M is for Money, Music, Mozart.

M: I hate anniversaries...

H: H is for Home, Haydn, and Hysteria.

M: I was told that I have trumpet paranoia. Please, don't be scared.

H: S is for System and Symphony.

M: There are too many tone settings.

H: C is for Composer, Capitalism, Century.

M: The world will become very sweet – ice cream sonata, chocolate symphony, opera cookies.

H: B is for Beethoven and Baby.

M: Writing in different colors.

H: P for Poem, Passion, Pluralism and Public. T for Telephone, Trust and Theory.

M: And Tolerance. Inverted ready-made – *Adagio* candies.

H: O for Opera and Obstacle.

M: I never believed that I will be the member of the First Viennese School. I am sorry that I never will meet Schonberg, Webern and Berg. I would love them certainly.

H: A is for Action, Amputation, Author and Aesthetic. And Amadeus.

M: Mozart bombs are rolling over the Salzburg sky. I thought that Mozartkugeln are older than me.

H: D is for Death, Deconstruction and Derrida.

M: Maybe I never died. One needs to prove it. I don't hear you verry well. Please, talk louder.

Девети комад

(текст Марија Караклајић, изводе наратор и ансамбл *Acrobat*)

ПЕСМА СМРТИ ИЛИ ПЕСМА ЗА КРАЈ ИЛИ ТИШИНА И НИШТА

у соби сам сакрио три сата

тихо!

рећи ћу вам где

хоћу да их донесете

донесите сва три

O stru! stri!

bagateller!

од шест до седам

на дну ормара

вири испод кошуља

тај први јутарњи

тај је увек најкраћи

траје читаво преподне
за клавиром
две арије један квинтет два адађа
рондо квартет три сонате
концерт у це-дуру
Spizbub
schlumb!a! snai!
други лежи испод стола
сагните се мало
од два до три
угојени зец
zur ungarischen Krone
а онда кафа и јак дуван
а онда визите и часови клавира
понеки плес
за дворски маскенбал
онако успут уз партију билијара
Stu! Knaller paller –
schnip – schnap – schnur –
али тај један сат
тај четврти
у ком сам хтео теби
meine liebe Constanze
meine Strazi Marini
нешто да кажем
тај један сат
један минут
једну секунду
не могу нигде да нађем
O stru! stri!
schlumb!a! snai!
од девет до десет
иза завесе окачен о прозор
тај после опере бала
бучних аплауза
тај када сам сâм
када ћутим
када не знам
тај уме да траје
и целу ноћ
понекад
да се развуче
на дане и месеце
хоћу и тај
само брзо брзо
Stu! Stu! Stu!
али тај још један
тај у ком сам хтео теби
meine liebe Constanze
meine Stranzi Marini

нешто да кажем
тај један сат
један минут
једна секунда
ја не знам где је
fang auf – fang auf –
bis – bis – bs – bs
lauter busserln
fliegen in der luft für dich
кажете нема их
не можете да нађете
нема ниједног више
Spizbub
погледајте боље
мора да су ту
Stu! Knaller paller
Schnepperl
од шест до седам
отичу зглобови и руке
не могу да лежим на боку
кошуљу ми навлаче спреда
повраћам
све нешто браон
bis – bis – bs – bs –
fang auf – fang auf –
од два до три
сви сте већ ту
мој син шапуће мама види
сад му је цело тело
надувено
и тај смрад
што се шири већ данима
schnio – schnap – schnur
од девет до десет
нећу бити сам
доћи ће гроф д.
онај што има
музеј воштаних фигура
да ми стави маску на лице
Knaller paller
Schnepperl. snai!
нема! кажете
нема ниједног више
O stru! stri!
али тај четврти
нађите га
тај један сат
један минут
једну секунду
у којој сам хтео теби

meine liebe Constanze
meine Stanzi Marini
 нешто да кажем
 тај један
fang auf – fang auf –
bis – bis – bs – bs –
bagatellerl

Десети комад
 (текст Маја Пелевић, није изведен на премијери дела)

MOCART I LUSTER

What is this?
 What is the meaning of this?
 Hello!
 My signs are swimming in your bottom
 And where is that?
 And where is that?
 You sweet stupid chandelier
 Hanging above me
 Fucking light fixture
 What meaning are they going to make out of you?
 You
 Magnificent
 Quintessence
 Stereophonic
 Untouchable
 Xylophone

Ако те померим мало на ову страну
 Цела соба ће се у теби осликати
 Ако те ударим довољно јако

You
 Magnificent
 Quintessence
 Stereophonic
 Untouchable
 Xylophone

Let's play!
 Can you imagine
 Is there a way you can imagine the silence
 The silence when you broke into pieces
 You
 Magnificent
 Quintessence
 Stereophonic

Untouchable
Xylophone

Making the whole world on my living room floor
Is there a way you can imagine that?
Ако те згазим на овај начин
Цела соба од тебе неће спавати
Ако те ударим довољно јако
Да ли ћу те повредити?

You
Magnificent
Quintessence
Stereophonic
Untouchable
Xylophone

Хеј!
Види где су те окачили
Look what they have done with you!
Па ти си музејски експонат

You
Magnificent
Quintessence
Stereophonic
Untouchable
Xylophone

Are you still saying the same things?
Are you singing the same song?
Why are they looking at you?
What do they want to do with you?

Do they want to buy you?
Do they want to sell you?
Do they want to paint you?
Do they want to break you?

Do they want to spit on you?
Do they want to mistreat you?
Do they want to eat you?
Do they want to poke you?

You
Magnificent
Quintessence
Stereophonic
Untouchable
Xylophone.